

- 2016: LIKKUVA LUKIJA vai LIKKUVA TEKSTI? Liikemetaforat tekstin ja lukijan suhdetta jäsentämässä. – *Folia Uralica Debrececiensia* 23 s. 85–112.
- 2019: Why Monday is not in front of Tuesday. On the uses of English and Finnish front adpositions in sequence metaphors of time. – *Linguistics* 57 (3) s. 607–652.
- HUUMO, TUOMAS – TEERI-NIKNAMMOGHADAM, KRISTA (tulossa): Moving reader or moving text? Contrasts and analogies between metaphors of time and text organization in Finnish. – Marcin Grygiel & Barbara Lewandowska-Tomaszczyk (toim.), *Contrast and analogy in language. Perspectives from cognitive linguistics*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- KERESZTES, KÁLMÁN 1964: *Morphemic and semantic analysis of the word families. Finnish ETE- and Hungarian EL- 'fore-'*. Indiana University Publications 41. Uralic and Altaic Series. Bloomington: Indiana University.
- LUODONPÄÄ-MANNI, MILLA – OJUTKANGAS, KRISTA 2020: Laadullinen aineistopohjainen kielentutkimus. – Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne & Kaius Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV* s. 412–441. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NIKANNE, URPO 2003: How Finnish postpositions see the axis system. – Emile van der Zee & Jon Slack (toim.), *Representing direction in language and space* s. 191–208. Explorations in Language and Space 1. Oxford: Oxford University Press.
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics. Volume 1. Concept structuring systems*. Cambridge: MIT Press.
- TEERI-NIKNAMMOGHADAM, KRISTA 2019: When important is 'ahead'. The use of motion-implying front grams in spatial metaphors of importance in Finnish. – *Cognitive Semantics* 5 (1) s. 91–120.
- 2020: Miksi joulun edellä muttei perjantain edellä? Suomen EDELLÄ-adpositioilla kuvatut suhteet ajan liike-metaforissa. – *Sananjalka* 62 s. 54–75.
- 2021: 'Edessä' olemisen monet merkitykset. Suomen edessä-adposition polysemiaa. – *Virittäjä* 125 (2) s. 160–188.
- TEERI-NIKNAMMOGHADAM, KRISTA – HUUMO, TUOMAS – KELLONIEMI, TIINA 2020: Bussissa takana vai letkan perässä? Sijainnin ilmaiseminen liikkuvan kiintopisteen sisäpuolella. – *Virittäjä* 124 (2) s. 161–190.
- TYLER, ANDREA – EVANS, VYVYAN 2003: *The semantics of English prepositions. Spatial scenes, embodied meaning and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ravitseva annos etymologian nälkään

Ulla-Maija Forsberg: *Stadin slangin etymologinen sanakirja*. Helsinki: Gaudeamus 2021. 287 s. ISBN 978-952-345-102-5.

Ulla-Maija Forsbergin toimittama *Stadin slangin etymologinen sanakirja* on merkittävä teos sekä kieli-identiteetin, kulttuurihistorian että kielitieteen kannalta.

Stadin slangi herättää paljon tunteita: Syntyperäiselle helsinkiläiselle se voi olla erottamaton osa identiteettiä ja kotiseuturakkauden osoitus. Slangia vaalimaan on perustettu oma yhdistys, ja tämä sanakirjakin on saanut alkunsa aktiivisten kansalaisten keräämästä adressista (Forsberg 2021). Toisaalta Stadin slangiin ja sen

käyttäjiin on myös suhtauduttu kielteisesti tai ennakkoluuloisesti sekä Helsingissä (Paunonen & Paunonen 2017: 42–44) että sen ulkopuolella (Mielikäinen & Palander 2014: 110). Joka tapauksessa Stadin slangin sanasto on alkanut viimeistään 1960-luvulla levitä myös pääkaupungin ulkopuolelle ja on vaikuttanut etenkin suurimpien kaupunkien puhekieleen. *Kundit* ja *mestat* eivät enää ole vain helsinkiläisten sisäpiirikieltä vaan osa kaikkien suomenpuhujien yhteistä kulttuuriperintöä.

Forsbergin sanakirja tarjoaa slangisanojen alkuperästä runsaasti uutta tietoa ja kokoaa yksiin kansiin myös aiempia etymologioita, joita on esitetty hajallaan eri lähteissä. Kuten kirjan esipuheessa mainitaan (s. 7), teos vastaa Stadin slangin harrastajia pitkään vaivanneeseen ”etymologian nälkään”. Slangisanojen historia kertoo olennaiset asiat tämän omintakeisen kielimuodon alkuperästä ja kehityksestä. Samalla sanakirja kuvaa pääkaupungin historiaa, kaupunkikulttuurin syntyä ja sitä, miten eri seuduilta tulleet ihmiset ja kielimuodot ovat sulautuneet yhteen.

Etymologisen tutkimuksen kannalta Stadin slangi on kiinnostava niin lyhyen ikänsä, poikkeuksellisen rakenteensa kuin monipuolisen taustansa takia. Kielihistorian näkökulmasta kyse on hyvin nuoresta kielimuodosta, johon vaikuttaneet kielet ja kielimuodot tunnetaan hyvin ja jonka taustasta ja syntyvaiheista on runsaasti historiallisia dokumentteja. Tutkijalla on siis poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet päästä sanojen alkuperän jäljille. Samalla slangi on kuitenkin täynnä yllätyksiä. Äänteellinen vaihtelu on rikasta ja erilähtöiset sanat sekoittuvat toisiinsa. Monen slangisanan takana on harvinaisia ja omalaatuisia kehityskulkuja, jotka koettelevat etymologian metodeja ja korostavat yleensäkin maailmantiedon ja kielenulkoisten tekijöiden merkitystä sanastontutkimuksessa. Tällainen on esimerkiksi poliisia merkitsevä *skoude*, jonka varhaisempi asu on *koude*

ja joka on alun perin viitannut erityisen pidätysvälineen nimitykseen, *koukkuun*. Nykyiseen äänneasuun on voinut vaikuttaa myös englannin *scout* ’urkkija’. Ilman historiallista tietoa yhdistelmä *koukku* > *skoude* olisi sekä äänteellisesti että semanttisesti mahdoton.

Myös lainasanojen määrän perusteella Stadin slangi on täysin poikkeuksellinen suomen kielen muoto. Mikäli slangisanoiksi käsitetään vain suomen yleiskielessä tai murteissa tuntemattomat sanat, niistä 80–90 prosenttia on lainasanoja (Paunonen 2016: 51; Jarva & Mikkonen 2018: 239). Lainasanojen joukossa on paljon sellaista ydinsanastoa, jonka ei yleensä katsota lainautuvan helposti kielestä toiseen, esimerkiksi *eldis* ’tuli’, *ööga* ’silmä’ tai *skruuttaa* ’syödä’ (Jarva & Mikkonen 2018: 327).

Stadin slangin etymologisen sanakirjan merkitystä nostaa vielä sekin, että se on arvostetun asiantuntijan tekemä. Ulla-Maija Forsberg on suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen professori ja suomen kielen etymologisen sanakirjan, *Suomen sanojen alkuperän* (SSA) päätoimittaja – ja kuten teoksen päättävässä kirjoittajan esittelyssä yleästi todetaan, syntyperäinen stadilainen.

Kielimuodon rajaus ja sanakirjan aineisto

Forsbergin sanakirjan keskeisenä aineistolähteenä on ollut Heikki ja Marjatta Paunosen laatima *Stadin slangin suursanakirja* (Paunonen & Paunonen 2017). Se on massiivinen teos, joka esittää eräänlaisen Stadin slangin maksimin eikä yritäkään erottaa sitä esimerkiksi 1900-luvun alun työkielisuudesta tai uudemmasta puhekielestä. Implisiittisesti aineistoa on kuitenkin rajattu jättämällä ainakin ilmeisimmät suomen yleiskieleen kuuluvat sanat pois.

Yleiskielen sanat on jätetty pois myös Forsbergin sanakirjasta useimmiten, mutta ei aina. Esimerkiksi sellaisia sanoja

kuin *kama, lapata, reilu, sketsi* ja *ventti* 'korttipeli' on vaikea pitää slangisanoina sen enempää käyttöalan kuin alkuperäänkään perusteella. Mukana on myös paljon kiro sanoja, alatyylisiä tai halventavia sanoja, jotka eivät toki ole korrektia yleiskieltä mutta kuitenkin yleissuomalaisia, osittain sukukielissäkin tunnettuja.

Sanakirjan esipuheessa (s. 9) määritellään, että tavoitteena on ollut kuvata vanhan slangin sanasto "jotakuinkin kokonaisuudessaan" 1960-luvulle asti. Suurin osa hakusanoista onkin peräisin tältä ajanjaksolta. Myöhemmin käyttöön tulleita sanoja on parisen sataa; uusimmat ovat peräisin 1990-luvulta. Ne täydentävät osaltaan kuvaa Stadin slangista ja sen muuttumisesta, mutta eivät pyri antamaan kattavaa kuvaa uudemmassa sanastosta.

Mitä sanakirjasta sitten puuttuu? Ainakin *Kielitoimiston sanakirjassa* on kymmeniä slangiksi määriteltyjä sanoja, jotka ovat jääneet Forsbergin sanakirjan ulkopuolelle, vaikka ne mainitaan myös Paunosen sanakirjassa. Suhteellisen vanhoja, jo 1940–1960-luvuilta lähtien tunnettuja ovat muun muassa *korni, raukkis, kovis* ja *orkku*. Erityisesti koululaisia sotilasslangiksi merkittyjä sanoja on jäänyt paljon pois, vaikka niillä olisi pitkäkin historia: *ope, lukkari, korppi* 'korp-raali' ja *vanikka* 'näkkileipä' on tunnettu jo 1910–1920-luvuilla.

Etymologisen sanakirjan ei tarvitse tietenkään kuvata kaikkia kielen sanoja, mutta silti Stadin slangia olisi voitu käsitellä selvemmin omana kielimuotonaan etenkin yleis- ja arkikieleen nähden, ja muutenkin hakusanojen valintaa olisi voinut pohtia tarkemmin. Nyt aineiston rajausta on melko epäselvä ja tuntuu välillä jopa sattumanvaraiselta.

Sana-artikkelien rakenne

Sana-artikkelit noudattavat etymologisissa sanakirjoissa tavallista kaavaa: ensin annetaan hakusana, sen äänne- ja merkitys-

variantit, johdokset ja yhdyssanat merkityksenkuvauksineen ja sitten alkuperäselitys. Hakusana on valittu yleensä sanan vanhin variantti, joka on usein myös lähimpänä lähtösanaa. Se auttaa hahmottamaan sanojen tai sanaperheiden kehitystä. Esimerkiksi ruotsin *krage* 'kaula, kurkku, kaulus' -sanan pohjalta on syntynyt laaja sanaperhe, jossa on kolme eri merkitysryhmää ja lukuisia äännevariantteja ja rinnakkaisia slangijohdoksia: *kraga* (1910-) 'kaulus solmio', rinn. *graga, graka, kraka, skraga, skraka, sgraga, kraisu; kragaa* 'tapella (alk. "kaulusnuottasilla" olemisesta)', *gragaa, krakaa, skragaa, sragaa, fragaa, frakaa, sfragaa, trakaa* id., *kragis, fragis, skrabis, kraginki, kragninki, skragninki, sragninki, krakninki* 'tappelu'.

Hakusanan yhteydessä annetaan myös tieto, millä vuosikymmenillä se on tunnettu Stadin slangissa. Vaikka slangia pidetään tyypillisesti epäsäännöllisenä ja nopeasti muuttuvana, vuosiluvut tuovat esiin myös Stadin slangin pitkän historian ja monien keskeisten sanojen vakiintuneisuuden. Esimerkiksi *deekis, hima, kundi* ja *skimbaa* on tunnettu jo 1890-luvulla.

Myös saman hakusanan yhteyteen liitettyille muille sanoille tai varianteille on joskus mainittu käyttöikä, mikä tuo mielenkiintoista tietoa sanan kehityksestä. Esimerkiksi ruotsalaisesta murre-sanasta *bylla, bölla, byllog* 'jokin pyöreä; maha, takamus' on lainattu ensin *bylsä* (1910-) 'tyttö; lihava (ihminen)' ja *bylsät* 'takamus', joista taas on edelleen kehittynyt *bylsa* (1930-) 'naisen sukupuolielin' sekä *bylsiä* (1940-), *bölsiä* (1950-) ja *byysiä* (1980-) 'naida, rakastella'.

Lähtösana osoitetaan tuttuun tapaan nuolenkärjellä: esimerkiksi *dösä* 'bussi' < ruots. *dösa* 'rasia, purkki' tai *daiju* 'naama, turpa' < ven. *dat'* 'antaa; vetää (turpaan)', *dajú* 'annan (lyön)'. Usein myös lähtösanan alkuperä on selitetty, joskus hyvinkin pitkälle. Hyvin läpinäkyvien lainojen tapauksessa tämä onkin artikkelin mielenkiintoisin osa.

Silloin kun slangisanan alkuperä on suomessa, nuolenkärkeä ei ole käytetty vaan yhteys lähtösanaan kuvataan sanallisesti. Usein todetaan suoraan, että kyseessä on murrekana tai että sana liittyy murrekanojen yhteyteen. Suomalaisperäisistä sanoista käytetään myös nimityksiä *johdos*, *muunnelma* ja *lyhennelmä*. Eri nimitysten välinen rajanveto ei ole selvä, mikä näkyy niiden rinnakkaisena tai epäjohdonmukaisena käyttönä. Esimerkiksi *libari*, *lipari*, *slibari* ja *lipari* ovat ”muunnelmia” sanasta *lippu*, kun taas *rybari*, *rypari*, *grybari* ja *krybari* ovat ”johdoksia” sanasta *ryyppy*.

Lähteiden käyttö

Kuten edellä on mainittu, Forsbergin sanakirjan aineisto on peräisin Paunosten *Stadin slangin suursanakirjasta* (2017), vaikka hakusanoja onkin yhdistelty ja karsittu runsaasti. *Stadin slangin suursanakirjassa* ei kuitenkaan ole alkuperäselityksiä. Toiseksi käytetyin lähdeosa on Karttusen *Nykykslangin sanakirja* (1979), jossa on usein kommentoitu myös sanan alkuperää. Forsberg ei kuitenkaan erota lähdeviitteissä järjestelmällisesti aineistolähteitä ja etymologiaa lähteitä toisistaan.

Slangisanan alkuperäselitykselle on annettu lähde melko harvoin, kärkeästi arvioiden joka viidennessä sanartikkelissa. Ne ovat valtaosaksi peräisin joko Karttusen sanakirjasta tai Heikki Paunosen julkaisuista. Forsberg kiittääkin sanakirjansa esipuheessa (s. 8) Paunosta ”etymologisesta salapoliisityöstä”. Venäläislainoissa on usein viitattu myös Leinosen (1992). Joissakin yksittäisissä sanoissa on käytetty myös muita etymologiaa lähteitä, kuten Hämeäläisen *Sotilaslangin sanakirjaa* (1963).

Slangisanojen välittömän alkuperän lisäksi sanakirjassa käsitellään myös niiden lähdesanojen etymologiaa. Yleisimpien lähtökielten välillä on selvä epäsuhte: Ruotsin ja englannin sanojen alkuperä

on selvitetty usein pitkällekin, joskus jopa indoeurooppalaisiin juuriin asti (s.v. *du-mari*, *eppeli*, *läppä*) ja lähteistetty etymologisilla sanakirjoilla. Venäjän sanoista monet jäävät sen sijaan ilman pidemmälle menevää alkuperäselitystä. Usein sellainen olisi löytynyt Vasmerin (1953–1958) sanakirjasta, jota on nyt käytetty lähteenä vain satunnaisesti. Myös suomalaisten lähtösanojen etymologiaa on selitetty harvemmin kuin ruotsalaisten tai englantilaisten.

Esipuheessa Forsberg (s. 10–11) mainitsee, että lähdeviitteissä ei ole pyritty kattavuuteen, koska artikkelit ovat tiiviitä ja lyhyitä. Kuitenkin jokaisessa artikkelissa on erikseen viitattu Paunosen sanakirjaan. Nämä mekaaniset viittaukset olisi voinut jättää pois, jolloin tilalle olisi mahtunut enemmän etymologiaa lähdetietoja.

Pentti Liutun laajassa tutkielmassa (1951) on kymmeniä samoja alkuperäselityksiä kuin Forsbergin sanakirjassa, mutta siihen ei ole viitattu. Lisäksi jotkin Liutun yhdistelmät olisivat olleet ainakin maininnan arvoisia siihen verrattuna, mitä sanakirjassa nyt on esitetty. Esimerkiksi sanasta *skiiia* ’sanoa, puhua; kertoa, kannella’ sanotaan, että sen alkuperä on epäselvä ja se voi olla alkuaan onomatopoeettinen. Liutu (mts. 160–161) yhdistää sen Sipoon murteen sanoihin *skissa* ’puhua perättömiä, mielettömyyksiä’ ja *skiss* ’pilajuttu’ (< *skits* ’kasku, pilajuttu’).

Monet Stadin slangin sanat ovat peräisin Helsingin ruotsinkielisestä slangista, mutta sen osalta lähdepohja jää ohueksi (ks. myös Paunonen 2021). Paunonen (2016: 56–57) on korostanut ruotsinkielisen slangin merkitystä Stadin slangin synnyssä ja pitänyt sitä yhtenä selityksenä sille, että vanhimman Stadin slangin sanavaroista jopa kolme neljäsosaa oli peräisin ruotsista. Esimerkiksi sellaisten sanojen kuin *stuidu*, *fundeeraa* ~ *funtsaa* ja *pru-jut* rinnalla tai niitä ennen on ruotsinkielisessä slangissa tunnettu vastaavat sanat

stuidun, funtja ja *pruja*. Ruotsinkielisessä slangissa on ollut myös paljon *is*-loppuisia sanoja, kuten *kondis, gästis, gäsis, maskis*. (Forsskähl 2006: 59–60.) Niiden mallin mukaan slangijohdin *-is* on tullut käyttöön myös Stadin slangissa.

Etymologiat

Hakusanojen alkuperäselitykset ovat valtaosaltaan selviä ja ongelmattomia, koska kyse on nuorista ja läpinäkyvistä lainasanoista. Lisäksi lähtökielet ovat hyvin tutkittuja ja niistä on olemassa paljon lähdemateriaalia. Slangisanoissa on kyllä paljon variaatiota, mutta useimmiten eri rinnakkaismuodot kietoutuvat etymologisesti suhteellisen odotuksenmukaisen hakusanan ympärille. Esimerkiksi ruotsin sanasta *rock* 'takki' on lainattu ensin *roke*, jonka rinnakkaismuotoja ovat muun muassa *rode, rotsi ja drotsi*. Säännönmukainen *skuge* 'metsä' (< ruots. *skog*) on saanut muun muassa rinnakkaismuodot *skuidu, skutsi, gutsi* ja *skutta*. Ilman rinnakkaismuotoja sellaiset yhdistelmät kuin *rock > drotsi* ja *skog > gutsi* olisivat äännteellisesti epäuskottavia. Merkityksen kehityksen kannalta mielenkiintoinen on *lintsaa* 'pinnata', joka on liitetty hakusanaan *lintsillä* 'poissa (karussa) kotoa; ilman asuntoa, taivasalla, veneen alla; työtömänä, hunningolla'. Sen lähtökohta on kadunnimessä *Linjoilla*, esimerkiksi *olla tai asua Linjoilla* 'asua kadulla' (Liuttu 1951: 136; Paunonen 2016: 574).

Saman hakusanan alle on voitu yhdistää hyvinkin laaja joukko sanoja ja äännevariantteja, kuten esimerkiksi *döfaa* 'haista, löyhkää, lemuta', jonka lähtösana on ruotsin *dofta* 'tuoksua'. Hakusanan kohdalla on lueteltu ensin verbejä (*döfää, döffaa, doftaa, duftaa, defaa, dövaa, dövää, döftaa, döftää*) ja sitten substantiiveja (*döfis, döfa, döfä, döfti, döftä, döftis, doftis, duffis, duftis* 'haju'). Kauempana lähtösanaista olevat sanat luettelaaan lopuksi varauksella "ehkä myös":

döga, döllää, döngaa, dörtsaa 'haista', *dögi, dökis, döllä, dömpis* 'haju' ja *dört-säri* 'uloste, paska'. Tällaiset perheyhtäläisyysketjut voivat viedä joskus hyvinkin kauaksi oletetusta lähtömuodosta, ja alkuaan aivan erilähtöisten sanojen rinnakkaismuodot voivat langeta yhteen. Esimerkiksi *skegge* voi olla rinnakkaismuoto joko sanasta *keglu ~ keklu ~ kekle ~ skegle ~ skegge* 'puukko' (< suom. *kekäle*) tai sanasta *šegge ~ segge ~ skegge* 'parta' (< ruots. *skägg*).

Silloin kun äänne- tai merkityssuhteet ovat epäsuhteelliset eikä välittäviä rinnakkaismuotoja ole olemassa, sanakirjassa on tervettä kriittisyyttä. Kysymysmerkillä on varustettu kaikkiaan vajaat sata alkuperäselitystä, enimmäkseen täysin perustellusti. Joissain tapauksissa kysymysmerkki tuntuu kuitenkin turhalta, kuten *flekkis* 'tuli, tulipalo, nuotio, liekki' < ruots. *fläkta upp* 'sytyttää tuli', *fläkta* 'hulmuta' tai *krääsä* < ven. *grjaz* 'liika, kura; tähteet, jätteet'.

Kaveri-sanana Forsberg yhdistää jiddiisin sanaan *khaver* 'kumppani, kaveri' eikä edes mainitse vanhaa kontaminaatioteselitystä (*kamraati + toveri*), jota vielä SSA pitää todennäköisenä. Uudempi selitys toki onkin äännteellisesti ja semanttisesti uskottavampi. Jiddiisistä lainattuja sanoja Stadin slangissa ei tosin ole muita, mutta sana olisi voinut lainautua Tukholman slangin kautta. (Sanan tutkimushistoriasta ks. Paunonen 2016: 215.) Forsberg liittää samaan etymologiseen yhteyteen myös verbin *kaveeraa* 'seurustella, veljeillä, olla kaveria jonkun kanssa'. Tämä tuntuukin perustellulta, koska Stadin slangista tunnetaan useita verbejä, joissa ruotsalaisperäiseltä vaikuttava *eeraa*-pääte on epäetymologinen: esimerkiksi *honeeraa* 'ymmärtää' (s.v. *hogaa*), *kriekeraa* 'kiistellä' (s.v. *kriigi*) ja *marundeeraa* 'moittia, valittaa'.

Toisaalta *kaveeraa* tunnetaan myös merkityksessä 'sanoa, puhua, jutella', jonka Forsberg esittää omana hakusana-

naan erillään *kaveri*-sanasta. Sille on esitetty lähtösana sekä venäjältä (*govorit* 'puhua') että suomenruotsista (*kavera* 'puhua, jutella, kerskailla'). Forsberg on jälkimmäisen selityksen kannalla, vaikka se edellyttää sangen monimutkaista merkityksenkehitystä miekkailuterminologian kautta puhumiseen (Paunonen 2016: 213–214). Merkityksen kannalta on huomattavasti uskottavampaa, että myös *kaveeraa* 'puhua, jutella' olisi peräisin *kaveri*-sanasta.

Klesa 'kipeä, sairas' on yhdistetty epäillen venäjän sanoihin *ljóža* 'makuu-assenossa' ja *ležat* 'maata'. Semanttisesti muutos on uskottava; onhan samasta sanasta lainattu myös suomen murteisiin *läsiä* 'olla sairaana'. Äänteellisesti se on hankalampi, koska *kl*-alku vaikuttaa alkuperäiseltä. Siksi ainakin vaihtoehtoisena lähtösananana olisi voinut esittää ruotsin sanan *klen* 'heikko', josta on lainattu ainakin *kleini* 'pieni, heikko, hintelä' ja *glenuri* 'lapsi'. Paunonen (2021: 27) on esittänyt, että sanan alkuperäinen muoto on *flesa* ~ *fleska* ja se voidaan yhdistää sanaan *fläska* '(pallosta) osua paljaaseen ihoon niin, että tekee kipeää'.

Kokonaisuus

Etymologisen sanakirjan toimitustyö on usein vuosien, ellei vuosikymmenien mittainen hanke, johon osallistuu laaja kirjoittajakunta. Siihen nähden *Stadin slangin etymologinen sanakirja* on suppea ja nopeasti tehty. Siinä on noin 2600 sana-artikkelia ja 287 sivua, ja varsinainen kirjoitustyö on tehty vajaassa kuudessa vuodessa (Forsberg 2021). Yhden kirjoittajan koostamana, erikoiskieleen keskittyvänä etymologisena sanakirjana se on poikkeuksellinen. Suomessa vertailukohdaksi voidaan ottaa lähinnä Koukkusen (1990) *Atomit ja missi: vierassanojen etymologinen sanakirja*, jonka toimitustyössä on kuitenkin ollut mukana eri kielten asiantuntijoita. Forsbergilla ei ilmeisesti ole

ollut käytössään apuvoimia, kuten tutkimusavustajaa tai kustannustoimittajaa.

Toimitustyön puute näkyy sanakirjassa heikkouksina, joita edellä on kommentoitu. Stadin slangista ei synny ehjää kokonaiskuvaa, koska aineistoa tai kieli-muotoa ei ole selvästi rajattu. Ruotsin kielen eri variantteja, murteita ja slangia, ei ole käsitelty niin tarkasti kuin slangin syntyvaiheiden perusteella olisi toivottavaa, ja venäjän sanojen etymologointi jää puutteelliseksi.

Etymologisen sanakirjan tärkein sisältö on kuitenkin sanojen alkuperän selvittäminen, ja siinä Forsbergin sanakirja täyttää kaikki kielihistoriallisen tutkimuksen kriteerit. Yksityiskohdissa on toki tarkentamisen varaa, kuten etymologisessa tutkimuksessa aina, mutta kokonaiskuva on vakuuttava. Aiemmin hajallaan ollutta tietoa on koottu yksin kansiin, mutta siihen on myös suhtauduttu kriittisesti ja sitä on täydennetty uusilla etymologioilla. Kirjoittajan kokemus ja asiantuntijuus näkyy siinä, miten etymologian kriteereitä on pystytty soveltamaan johdonmukaisesti näinkin vaihtelevaan aineistoon. Ensi alkuun satunnaiselta vaikuttavan äänteellisen ja semanttisen variaation taustalta on löydetty säännöllisyyttä, kun eri rinnakkaismuotoja on yhdistetty samojen hakusanojen alle. Lähtösanojen etymologian selvittely liittyy Stadin slangin laajempaan kulttuurihistorialliseen taustaan, joskus latinaan tai jopa indoeurooppalaiseen kantakieleen asti.

Kokonaisuutena sanakirja tarjoaa monipuolisen ja ravitsevan annoksen Stadin slangin sanojen historiasta kaikille etymologiannälkäisille, sekä kielentutkijoille että slangin harrastajille.

VESA JARVA
etunimi.sukunimi@jyu.fi

Kirjoittaja on suomen kielen yliopistonlehtori Jyväskylän yliopistossa.

Kirjallisuus

- FORSBERG, ULLA-MAIJA 2021: Stadin slangin juurilla. https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/ulla-maija_forsberg/stadin_slangin_juurilla.35765.blog (14.1.2022).
- FORSSKÄHL, MONA 2006: Helsinki Slang around 1900. A new slang variety is born. – *Revue d'Études françaises* 11 s. 53–67.
- HÄMÄLÄINEN, SIMO 1963: *Suomalainen sotilaslangi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JARVA, VESA – MIKKONEN, JENNI 2018: Lexical mixing in a conversation between Old Helsinki Slang speakers. – Marjatta Palander, Helka Riionheimo, & Vesa Koivisto (toim.), *On the border of language and dialect* s. 222–252. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KARTTUNEN, KAARINA 1979: *Nykyslangin sanakirja*. Porvoo: WSOY.
- Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskus. www.kielitoimistonsanakirja.fi
- KOUKKUNEN, KALEVI 1990: *Atomi ja missi. Vierassanojen etymologinen sanakirja*. Porvoo: WSOY.
- LEINONEN, MARJA 1992: Venäjää suomen arkikielessä ja slangissa. – Kaisu Juusela & Katariina Nisula (toim.), *Variaatioita* s. 76–86. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- LIUTTU, PENTTI 1951: *Helsingin slangin keskeistä sanastoa*. Suomen kielen gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAUNONEN, HEIKKI 2016: *Sloboa Stadissa. Stadin slangin etymologiaa*. Jyväskylä: Docendo.
- 2021: Ulla-Maija Forsberg. Stadin slangin etymologinen sanakirja. – *Tsilari* 26 (3) s. 26–27.
- PAUNONEN, HEIKKI – PAUNONEN, MARJATTA 2017: *Tsennaaks stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja*. 6. painos. Jyväskylä: Docendo.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä 1–3*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992, 1995, 2000.
- VASMER, MAX 1953–1958: *Russisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter. <https://vasmer.slovaronline.com/> (28.1.2022).

Konstruktioita ja verkkoja: kaksi käyttöpohjaista kielioppimallia

Adele E. Goldberg: *Explain me this. Creativity, competition, and the partial productivity of constructions*. Princeton: Princeton University Press 2019. 195 s. ISBN 978-0-691-17426-6.

Holger Diessel: *The grammar network. How linguistic structure is shaped by language use*. Cambridge: Cambridge University Press 2019. 280 s. ISBN 978-1-108-49881-4.

Tässä kirja-arviossa esittelemme kaksi monografiaa, jotka käsittelevät kielioppia käyttöpohjaisena systeeminä: Adele Goldbergin *Explain me this: Creativity, competition, and the partial productivity of constructions* ja Holger Diesselin *The grammar network: How linguistic structure is shaped by language use*. Me kirjoittajat tutustuimme teoksiin Helsingin yliopistossa kokoontuvassa konstruktioikieliopin lukupiirissä.